

Проф. др Слободан И. Панов
Асистент Милош Станковић, мр

Правни факултет Универзитета у Београду

ВЛАДАВИНА ПРАВА У НАСЛЕДНОМ И ПОРОДИЧНОМ ПРАВУ¹

Рад има два аутора и два дела: анализу владавине права у Породичном праву и у Наследном праву. Пореди се владавина права и правна држава. Идеја владавине права је атемпорална, универзална, у идеалној варијанти есхатолошког одређења, то је верност непролазним идејама (правних) врлина. Концепт правне државе је оданост тренутној легалности и, мање или више, очигледна резистенција према легитимном.

У почетном делу, говори се о владавини права као једној од централних идеја модерне правне цивилизације. Сваки елемент дефинишуће композиције дозвољава или намеће неке конкретизације и релативизације. Доминантност као атрибут идеје владавине права ствара противречност и контрапункт. Идејни супстрат у владавини права овлашћује на тумачење да је владавина права хармонизована од два елемента: од теоријског/теоретског и практичног, од замишљеног/промишљеног и оствареног/делатног. Посебно се евидентирају бројни „блатњави факти духа времена“ који, можда, делују субверзивно на реалност остварења идеје владавине права. Модерност се схвата као опозиција вредности, а цивилизација се разуме као мање вредна од културе. На крају, даје се скица/примери чинодејствовања владавине права у Породичном праву.

У следећем делу рада, идеја владавине права у Грађанском, а то значи и у Наследном, и у Породичном праву, своју манифестацију има (и) у начелу савесности и поштења. На терену Наследног права, ова борба између снаге индивидуалне воље, с једне стране, која тежи да буде што

Слободан Панов, panov@ius.bg.ac.rs, Милош Станковић, milos.stankovic@ius.bg.ac.rs.

¹ Рад је део Пројекта „Развој правног система Србије и хармонизација са правом Европске уније, Правни, економски, политички и социолошки аспект“ у 2013. години. Овај коауторски рад, поврх аутентичности теме, последица је и *фине симиларности* и истовремено неукинуте различитости стила и финалног мишљења. Лако се утврђују деонице појединачног ауторства у овом тексту.

је могуће мање ограничена, и друштвених обзира и интереса, с друге стране, који имају за циљ да сваку појединачну вољу усмере на општу корист – огледа се превасходно у начелу универзалности наслеђивања и начелу равноправности.

Пажња се, надаље, даје новом и актуелном изузетку од споменутих начела у српском наследном праву, а који се појавио ступањем на снагу Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, често називаном и као „Закон о реституцији“. Анализује се један конкретан и карактеристичан случај који представља изузетак од начела универзалности наслеђивања и начела равноправности, а у којем смо пред Агенцијом за реституцију Републике Србије непосредно учествовали и након тога написали жалбу Министарству финансија и привреде Републике Србије.

Суштина спора је у томе да Републичко јавно правобранилаштво, као законски заступник Републике Србије, сматра да подносиоци захтева не спадају у круг законских наследника бившег власника, па зато не могу да остварују право на враћање имовине, односно обештећење у погледу одузете имовине. Поступајући орган нашао је да су без утицаја на одлуку у овој управној ствари наводи пуномоћника подносилаца захтева да се појам законских наследника може тумачити и шире, у смислу основа позивања на наслеђе који је предвиђен законом, како на основу закона (законски наследници), тако и на основу завештања. Према члану 41, став 1 истог закона активна легитимација је дефинисана тако да „захтев за враћање имовине, у складу са овим законом, подносе сви бивши власници одузете имовине, односно њихови законски наследници и правни следбеници“.

Схватање поступајућег органа да они *a priori* немају право на враћање одузете имовине и обештећење самом чињеницом што нису законски наследници бившег власника, правно је неодрживо. Ни у српском правном поретку, нити у правним порецима других демократских држава, не постоји пример да је једном лицу гарантовано право да поднесе захтев којим тражи остваривање или заштиту једног права, тј. да је активно легитимисано лице у поступку, а да унапред „зна“ да свакако не може да рачуна на признање, остваривање или заштиту права у за то предвиђеном поступку, и то независно од испуњености законских услова на којима свој захтев темељи (*sic!*).

Закон о наслеђивању не прави разлику између законских и завештајних наследника ни у погледу примене других института наследног права, нпр. у погледу недостојности за наслеђивање. Додатни аргумент овој тврдњи представља чињеница да су чланом 5, став 2 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, системом енумерације изричито наведене групе лица које немају право на враћање одузете имовине или обештећење. Како међу овим лицима нема завештајних (тестаменталних) наследника бившег власника, то се према општим правилима

тумачења закона, а contrario мора извести закључак да завештајним (тестаменталним) наследницима ово право припада.

Министарство финансија и привреде Републике Србије донело је решење којим је одбило жалбу као неосновану. Можемо да резимирамо да су се у овом предмету, о коме се тренутно води управни спор пред Управним судом у Београду, као спорна, појавила следећа питања: питање активне легитимације; питање правне природе права на враћање одузете имовине и обештење, и питање појма законских наследника. Очигледно је да су и Републичко јавно правобранилаштво и Агенција за реституцију Републике Србије и Министарство финансија и привреде Републике Србије, овај појам схватили рестриктивно, односно задржавајући се само на језичком тумачењу норме. Овакво тумачење не само да представља одступање од начела универзалности и начела равноправности, већ је по нашем мишљењу и неуставно, јер је у супротности са чланом 21, став 3 Устава Србије, којим је „забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу“. Уставни суд у својој одлуци каже да није надлежан, према одредбама члана 167 Устава, да одлучује о сагласности одредбе члана 5, став 1, тачка 1 оспореног Закона са Законом о наслеђивању и Законом о ванпарничном поступку.

Анализујући овај случај, чији се коначни исход још увек чека, није нам била намера да на било који начин (осим разуме се, у сфери правне аргументације) утичемо на рад управних и судских органа Републике Србије, али се чини, да је тренутно стање правно неодрживо. Време пред нама ће показати да ли ће евентуалне измене наступити у промени праксе Агенције за реституцију Р. Србије, или што је извесније, а за правну сигурност и владавину права целисходније, одговарајућим изменама законодавства у Републици Србији.

Кључне речи: Владавина права; Правна држава; Породично право; Наследно право; Закон о реституцији.

I

Идеја владавине права једна је од централних идеја модерне правне цивилизације. Као да постоји консензус струке о њеном аксиоматском статусу неосенчене племенитости и духовне/теоретске узорности. Овом приликом, нећемо да истрајавамо у анализи прецизније атрибуције владавине права као аксиома или као табуа. И квалификатив аксиома и квалификатив табуа укида апсолутност дивљења. Аксиом, по природи појма, посебно у друштвеним наукама, јесте неприродни лимит научном ентузијазму и слободи (пре)испитивања, неприродни/октроисани лимит племенитом превредновању свих вредности и бесмислена (као трчање за властитом сенком) кочница

ефектази научника (напредовању ка пуноћи благодетне истине, казано наративом који је модификован религијски исказ). Квалификатив идеје владавине права у реалном модерном амбијенту само појачава претходно наведене евиденције и неприхватљивост таквог приступа, такве фортификације и петрифицираности мисли.

Ми ћемо идеју владавине права анализовати у скици, односно скицираћемо њену суштину у форми одважне сажетости која се, верујемо, неће одразити/разумети као површност.

Најпре, сматрамо важним да учинимо напомену о пресудној важности разликовања идеје владавине права у односу на идеју/праксу правне државе. Опозицију владавине права и правне државе разумемо на основу радова професора Косте Чавошког: идеја владавине права је идеја власти правних вредности, а идеја правне државе је идеја власти правне норме. Идеја владавине права је атемпорална, универзална, у идеалној варијанти есхатолошког одређења, владавина права је верност непролазним идејама (правних) врлина. Концепт правне државе је оданост тренутној легалности и, мање или више, очигледна резистенција према легитимном.² Идеја правне државе је, по нашем мишљењу, плеоназам, јер свака држава, у реалној досадашњој историјској збиљи, је конституисана од права/закона. Нема државе без права. Владавина права, различито или опозитно правној држави, подразумева закон/норму, али и моралну/духовну вредност тог правног акта. За владавину права, правна норма је само нужан, али не и довољан услов. За владавину права, правне норма је нужна форма, али не и сва суштина. Поврх тога, код концепта правне државе доминантан елемент је формално-правни, док идеју владавине права обасјава нужност легитимности правно-супстанцијалне вредности.³

² Одлично и очекивано нераздељивост разлике легитимитета и легалитета показао је лидер, интелектуалац и ослободитељ В. Кличко када је, поводом одлуке украјинске Раде да санкционише становање на трговима и јавним местима, рекао да је та одлука нелегитимна јер је повређена процедура.

³ Пријемчива, популарна илустрација разликовања идеје владавине права и механизма правне државе је следећи пример: у Србији постоји октроисани адхезиони уговор, диктат слободе уговарања у сфери плаћања „конзумирања ТВ услуга“. Без намере да посветимо време овој сфери, факт је да постоји (законска) обавеза плаћања или уживања у услузи тзв. Јавног сервиса. Занимљива је *логика* о нераскидивом савезништву, тј. *логика* о томе да ко има „електрику у кући“, обавезно гледа и тзв. Јавни сервис. Ова необорива претпоставка је у могућем сродству са фикцијом. Осим фактографске димензије која лако и озбиљно демантује ову фикцију законописца, постоји и деманти још озбиљније, вредносне димензије: зашто би неко плаћао услуге тзв. Јавног сервиса ако већ постоји исти и бесплатан политички ТВ и штампани канал (А81; дневни лист „Јуче“) или забавни ТВ канал (Тинк)? Зашто исти „духовни производ“ плаћати два пута? Зашто нешто плаћати када се то исто добија и кроз неке друге ТВ канале или финансијске аранжмане?

И семантички аспект објашњава легитимност права. Наиме, ети-молошко значење канона је од јеврејске речи *канех* – трска: дакле, канон значи исправну палицу, тј. у преносном смислу – правило, норму. Правило са духовном вертикалом, у нашој верзији речено.

Уводна реченица владавину права означава као једну од *централних идеја модерне правне цивилизације*. Уобичајеност, конвенционалност и евидентан консензус писаца о овом квалификативу, ипак се показује привидом. Наиме, сваки од ових квалификатива је подобан за озбиљну детонацију, оправдано и нефорсирано разномненије/разногласје и релативизацију, са богатом могућношћу персифлаже.

Сваки елемент дефинишуће композиције подложен је/дозвољава или намеће неке конкретизације. Најпре, квалификатив владавине права као централне идеје омогућује степеновање њене важности/релевантности као доминантне, важне, главне или пресудне

Још једна илустрација поменутог разликовања: актуелан је деманти старог народног веровања да су људи бар у смрти једнаки. Постоје земље у којима људи ни у смрти нису једнаки: за неке се утврђује смрт, тј. убица (као постигнуће правне државе, како рече један), док се за друге смрти злочинац не утврђује у медијски квантификованој форми (на пример, убице осамдесет деветоро деце у хуманитарној интервенцији Милосрдни анђео, бројни јавни делатници специфичне политичке оријентације... На пример, ваља упоредити медијску/политичку пажњу на убиство новинара и убиство некадашњег савезног министра одбране Предрага Булатовића – вид. *Печат*, бр. 302, 12 и 13).

Постоје у једној земљи пресуде паметних и независних судија где се сматра да папир убија, а бомбе не убијају. Зашто тако?

Постоје у једној земљи пресуде паметних и независних судија (у једном билтену Окружног суда зна се ког града) где намештај и уметничке слике из народног дома имају књиговодствену вредност нула, па следствено томе они фини појединци из још финијег скупа који су узели који примерак намештаја и слика из народног дома за успомену на историјски тренутак ослобођења нефинансираног из иностранства – нису учинили ништа противно ни идеји владавине права, ни идеји правне државе. Постоје у једној земљи поступање паметних и независних правосудних чимбеника где се не реагује на улични линч у стилу Дивљега запада близу зграде телевизије... Каква је то афирмација идеје владавине права након ослобођења! „

О другим примерима истог, вид. С. И. Панов, „Иллузия гуманизма, *Сборник материалов V (XII) Международной научной конференции „Правовое образование - Гражданское общество - Справедливое государство“*, Кемерово, 28–29 апреля 2011 года, 3–11.

И још једна илустрација поменутог разликовања, илустрација са професионално-субјективном диференцијацијом: у нашим радовима констатовали смо врло важну разлику између правника интелектуалца и правника занатлије. Термини Јована Стерије Поповића су правослов и правосналица, вид. Д. Баста, *Младим правословима, савети и поруке, филозофскоправне кристализације*, Београд 2013, 6. Правник интелектуалац је природни савезник/херој идеје владавине права, док правник занатлија је идеалан ништавни субјект концепта правне државе.

обликујуће и прожимајуће идеје. Ипак, природни *савезник* или трајна иманентност стожерности јесте и противречност.

Противречност разликујемо од контрапункта. Противречност је дијалог особина, такмичење и валоризација карактеристика, противречност је одраз различитих елемената и вредности и снажна иманенција за хармонизацијом противречја, са амбицијом да се поступи следствено закону енантиодромије, закону јединства различитости и(ли) супротности.⁴ Контрапункт је петрифицирана одбијајућа супротност, хибернизован противстав, ров духовне различитости, цитадела непомирљивости правде и неправде, слободе и ропства, милосрђа и злобе, љубави и интереса...

Владавина права је обојена и противречношћу и контрапунктом. Противречност је одлика истине, а не опозиција истине. Бројни су примери противречности као процеса стартне различитости и финалне могуће хармонизације те различитости. Рецимо, Свети Сава је биолошки син свог оца и духовни отац своме оцу; Павле, на грчком значи мали човек, а свако онај ко је пред Богом мали јесте велики човек; радни сто Чехова је био у тзв. безуредном поретку; академик Екмечић вели да данас антифашизам је фашизам; ми смо писали о профитабилним алтруистима и злим хуманистима;⁵ Цигани, јунаци поезије Мике Антића, имају тачан стих да је најтежа празна торба, а песник вели у истинитом противречју да су најчвршћа врата која су широм отворена; совјетски космонаут Гагарин је могао више али није могао мање (могао је да буде пионир космоса, али на доручку код енглеске краљице није успео апсолутно тачно да користи сложен систем есцајга); Рафаел, тај принц сликарства, имао је оригиналност која се, према Делакроу, темељила на плагијату, на позајмљивању идеја других сликара. Следствено речима Св. апостола Павла (Римљ. 6, 17–20), проф. Троицки вели да су чланови Цркве слободни јер су робови права.⁶ Песничка симфонија противречности је у стиху српског песника „простакушо и племкињо моја“.

Следствено овим примерима противречности, и идеја владавине права као велика (највећа), централна идеја правне архитектуре има противречност у том свом атрибуту: највеће није и најбоље, највредније, најтрајније, најплеменитије... Подсећамо да некад најмање је

⁴ „Природни закон енантиодромије који је дефинисао швајцарски психолог и алхемичар К. Г. Јунг, инспирисан Хераклитовом филозофијом, исказује особину свих физичких, духовних и психолошких процеса да постепено прелазе у своју супротност. Духовно-научни покрет 'руски космизам' јесте парадигма испољавања енантиодромије – суптилне игре трансформације.“

⁵ Вид. С. И. Панов, *Породично право*, четврто издање, Београд 2013, 392 и даље.

⁶ Вид. С. Викторович Троицки, *Црквено право*, Београд 2011, 38.

највеће: из Витлајема, најмањег града у Јудеји је дошло Спасење, Смисао, Христос. У наставку илустровања важности и вредности противречја, помињемо и да из најгорег се рађа најбоље, из пустиње се рађа најлепши цвет мудрости, у равници не расте цвет слободе, пустиња је извор живота духа, или како би Николај рекао: без греха нема врлине, без смрти нема васкрса, а без Мојковца нема Кајмак-чалана. Победа је почетак пораза, конфор је непријатност, хедонија је онколошка, а мука је смислена и вечита радост. Неправда убрзава правду, као што је хришћанска заповест да се љуби непријатељ и противречна, и истинита, и целомудрена: у једној димензији, пријатељи су нам мање корисни од непријатеља, јер пријатељи својим похвалама учине да се духовно и морално улењимо и погордимо (подсећамо да је Толстој био екскомунициран из Руске Православне Цркве и због интелектуалне гордости), а непријатељи чине својим (не)тачним критикама да деактивирамо своје мане и активирамо своје потенцијале, да се усавршимо, да постанемо бољи иако им то није била намера.

Контрапункт у идеји владавине права је у разлици, непомирљивости, судару и сукобу онтологије слободе и права, слободе и власти, циља и средства, сталне дијалектике вредности и њихове епектазе и, с друге стране, иманентности (нежности?) дисциплиновања збиље, организованости или предвидљивости и тока свести (Џемс Џојс) и тока живота. Ми смо и даље присталице, не само идеализованог и не само идеалног, већ и једино могућег промишљања да је врлина чедо слободе, да врлина не настаје декретом, да се врлина сенчи наредбом, да место рођења врлине није у декрету, није у праву, већ у духу и вољи за Божијим благодетом. Постоји једна мисао из богословске литературе да је хетерономија ђаволска, да је аутономија слабашина, неутешна и бесмислена, а да је једино спасоносна теономија: поништење сопствене воље у славу Божије икономије. Имајући у виду скоро недетронизованост начела аутономије воље у Грађанском праву, и овај аспект показује право као антипод истинске, нефалсификоване и непозерске слободе.⁷

Указујемо и на један темељни, субверзивни контрапункт идеје владавине права који владавину права дефинише као мисаони драгуљ

⁷ Писали смо да је право несавршени покушај санирања несавршености човека и света. Професор Сергије Викторович Троицки констатује разлику права (као императивно-атрибутивне појаве, где је наше понашање у корелацији са понашањем другог, где важи начело еквиваленције и правда Старог завета) и морала, религије (која је императивна норма, глас наше савести, поништење себе ради потреба/интереса другог, где нема радости у еквиваленцији, него у даривању, у правди Новог завета). Многи правни појмови јесу духовни производ Канонског права: равноправност полова, деволуција, хијерархија норми, легитимност... (Вид. С. Викторович Троицки, 52 и 53.)

у свету несавршености, као највеће постигнуће у лимитираном потенцијалу права. Наши ранији радови садрже констатацију о праву као феномену у сфери креације човека и сфери ван креације човека, о праву као радосном изразу хтења за савршеношћу или, боље казано, корекцијом/умањењем несавршености човека и двострукој печалној констатацији да несавршеност човека и друштва и опстаје и бива увећана у својој патологији, и да је право несавршени, илузорни, сигурно неефикасан и можда сигурно бесмислен механизам тежње или постизања савршености. Можда због тога што је право заповест, а врлина је увек чедо слободе.⁸

Следећи елемент дефинишуће композиције (владавина права као једна од централних *идеја* модерне правне цивилизације) овлашћује на тумачење да је владавина права хармонизована од два елемента: од теоријског/теоретског и практичног, од замишљеног/промишљеног и оствареног/делатног. Ова двојна композиција у конститутивном ткиву владавине права није њен спецификум, већ је универзално начело микро и макрокосмоса, физике и метафизике. Теорија (и права) свој смисао упознаје кроз живот, а живот без теорије је ближи другом свету (животињском и биљном свету). Теорија и пракса су само различите речи за исто. Интерференца теорије и праксе је суштинска одлика живота. Томе сведоче бројни примери: родно место практичне направе као што је рачунар или мобилни телефон јесу логаритми;⁹ електрика је рођена након Гетеових стихова јер је Тесла на идеју о наизменичној струји дошао рецитуюћи стихове Гетеа у парковима Будимпеште; у филму „Пијанист“, Јеврејин који бежи од фашиста доспева у стан у коме на клавиру свира „теоријски“, тј. тако да у ваздуху, не додирујући дирке, ствара и солипсистички чује тонове („практични“ стил свирања, тј. чујност тонова *erga omnes* би му дошла главе); по оцу Тадеју Витовничком наше мисли одређују наш живот – дакле, теоријски супстрат дефинише материјално...¹⁰

⁸ Опширније, вид. С. Панов, „Социолошка димензија Породичног права“, *Социолошки преглед* 3-4/2012, 891 и даље.

⁹ „Јост Бирги, швајцарски произвођач сатова први је *приметио* логаритме. Метод природног логаритма први је предложио 1614. Џон Непер у својој књизи *Mirifici Logarithmorum Canonis Descriptio*. Овај метод допринео је напретку науке, а посебно астрономије чинећи неке тешке рачунице могућим. Све до употребе рачунара у науци, овај метод је коришћен у свим гранама практичне математике. Поред своје употребе у рачуницама, логаритми су попунили важно место у вишој, теоретској математици.“

¹⁰ Молитва је покајно дисање душе, вели отац Тадеј. Вид. Старац Тадеј Витовнички, *Мир и радост у духу светом – поуке, беседе, разговори*, Београд 2011, 219. Свети Јован Лествичник каже да је покајање самосудна мисао, порицање безнадежности и кћер наде (*Лествица*, Манастир Хиландар 2003, 59 и 60).

Врло је занимљив практични аспект идеје владавине права.¹¹ У снажној редукцији, сачинићемо списак чињеница које баш не афирмишу све племените потенцијале у идеји владавине права. Што се културолошког аспекта тиче, и без истраживања јавног мњења можемо констатовати да би народ неупоредиво више гледао медиј који преноси елитистичку емисију „Ларма“ или „мали брат“ него медиј који говори о мислима Хегела. Сигурни смо и да би у некој политичкој емисији искусни локални функционер и непарламентарне странке, према ставу и гласању гледалаца/народа, био победник у дуелу са Платоном и Конфучијем заједно, упркос томе да су им саветници Аристотел и Хегел скупа. Дакле, модерна демократија снабдевена таквим менталним перформансама бирачког тела и не може да чинодејствује погрешно и не може да не изабере тачно. Председник Русије Путин каже да је светска криза изненадна као зима у Русији. Реприза криза делује мистериозно у одсуству константне лакомислености/лошемислености гласачког тела и његовог неисцрпног талента да буде стално варан. Ипак, ми и даље мислимо да истина, и свака друга врлина, јесу аристократског, а не демократског порекла. И у ово време *mobile vulgus* – светине/олоша у покрету.

Безбројни су примери узорног духовног амбијента¹² прикладног идеји владавине права. Рецимо, у центру једног престоног града, на тргу Николе Пашића, претходно тргу М. и Е., без осветљења, али са светлом, животињарна је једна књижара у којој је било разноврсних и добрих књига. У јануару овог лета пролазимо покрај тог места и примећујемо нешто што је потпуно усклађено са аристократским духом

¹¹ О оцени стања људских права у ЕУ, вид. Российский МИД осмелел в критике ЕС: Ситуация с защитой прав человека в ЕС далека от благополучия, констатирует МИД России „О ситуации с обеспечением прав человека в Европейском союзе“, *Правда*, 16. 1. 2014.

Занимљиво је како владавина права ограничава људске слободе: кредитори из ЕУ забрањују православним свештеницима у Грчкој да посећују школе, а ђацима да иду на православне литургије, тражи се избацивање вероисповести из пасоша, изградња цамије у центру Атине, тражи се промена закона који садрже етичке кодексе из Јеванђеља, тражи се доношење закона о истополним браковима... Вид. *Печат*, бр. 301, 15.

Ово је време куповине легитимитета (Бота), време куповине Хашке правде, време пенитенцијарне државе у коме постоји морална дужност да се буде песимиста (италијански проф. Данило Золо), време десубјективизоване анонимизације човека, време рушења Универзалног и тронизовања глобалног (проф. Жељко Симић). Вид. С. Панов, (2012), 39.

¹² Констатацију проф. М. Ломпара о незаинтересованости за врлину, тугу Достојевског о гордости особа, тезу репризираног филозофа (бољег од доцнијег), о куповини легитимитета, изнели смо у раду: С. И. Панов, „Гендерско васпитање/родна сензитивност: редефиниција демократије и ет(н)ички идентитет“, *Српска политичка мисао* 1/2013, 37 и даље.

ове цивилизације и ових времена која неосновано, услед лењости племенитих, дуго трају: уместо књижаре светли продавница козметике, јасно сведочећи о рангираним потребама човека модерне.¹³ Стих Бранка Миљковића „Пали смо јер смо паду били склони“ и овде тачно објашњава изгубљене земне мегдане теорије владавине права. Ови „блатњави факти духа времена“, ова победа козметике над духом, над речју, над Логосом, нису инцидент, већ иманентна дијалектика, корозија која се из суштине пласирала на ниво видљивости, на површину. О актуелном сјају владавине права, сведочи и оданост принципима равноправности жртава и једнакој медијској пажњи за проналажење свих жртава (мада другачије збори Ј. Кацин 15. јануара 2014. у ЕУ парламенту, у снажној амнезији за жртве „ратне оперете“ на северу СФРЈ, и још снажнијој неморалној амнестији за виновнике страдања и расистичком брисању 25.000 људи, од тога 5000 деце,¹⁴ а насиље према ромској породици у селу Амбрус, Словенија, према изјави омбудсмана је крај правне државе (В92, 2. новембар 2006). Сјај владавине права данас потврђује и поштовање самонаметнуте и рекламире обавезе суђења у разумном року у случају више од деценијског суђења по међународним трибуналима у којима се умире у присуству чимбеника те судске угледне власти. Како би рекао Брана Црнчевић, небожанског суда где је човек невин, док се не докаже да је Србин. Сјај владавине права показује се и у случају фингираног *casus belli* и демократског хуманог убијања недужних цивила и деце од стране ослободиоца. Сјај владавине права присутан је и у поштовању принципа оделите власти (независности судске тзв. власти) јер се никада није десило да почетак судских поступака својим коментарима прати какав политички чимбеник нити је икада било да је идеално време за саслушање осумњичених злочинаца време поноћи и, још боље, после поноћи. Мудрост ове племените праксе ваљало би дифузно користити и у другим сферама друштвеног и приватног живота: пошто се истина најбоље утврђује око поноћи, јер је тада концентрација испитаних најбоља и поноћ је једино време истине, онда би, рецимо, и испите требало заказивати у то време када би тај тајминг, та промоција суптилних манира осавремењивања људских права, непрофитних професионалних љубавника и љубавница врлина, била највише на ползу студентима. Разговори пословних сарадника и емотивних савезника – саучесника лирских интеграција, били би најплодоноснији ако се закажу у некада грозоморно, а у модерној варијанти – у време истине,

¹³ Вид.: Ж. Симић, *Филозофија модерне психе*, Београд 2007; Ж. Симић, *Преображаји тоталитарне свести – пролегомена за социологију сазнања*, Београд 2006.

¹⁴ Вид. С. Васовић Мекина, „Ругање Савету Европе“, „Печат – лист слободне Србије“, бр. 302, 32 и 33.

у време плодносно свакој врлини. Вероватно би и лекарске интервенције, у којима је потребна пажња и тачност, требало да се заказују око поноћи.

Као илустрацију сјаја владавине права, и не само примене, већ и дивљења према уставној обавези забране дискриминације и поштовања равноправности без обзира на било које лично својство, наводимо и очекиван и врло занимљив податак: никада један државни орган своју политику гоњења није координисао са чињеницом да ли је неко на власти. Следствено томе, и у свету и другде, чињеница да политичар више није на власти није увећавала/ослобађала професионални ентузијазам тих правних-парадржавних званичника да подносе одговарајуће акте из своје надлежности. Никада се није десило да прође 14 година и, да се као неважна узгредна околност *промени* власт, па да казненоправни делатник¹⁵ крене да чинодејствује. Дакле, *лахка* евиденција неспорно сведочи да више има одређених пријава против политичара из неопозиције него из опозиције.¹⁶ Тај антибожји чин, тај израз грехопата, та теорија двојних стандарда¹⁷ је увек делатна: из Божићне посланице патријарха Иринеја помињемо питање за атеистичке вернике у канонски непризнатој заједници зашто само постоји приговор на српску атрибуцију Цркве, а не и захтев да католичка црква у Црној гори добије национални предзнак?

¹⁵ Занимљив је случај из правосуђа/кривосуђа САД где је државни тужилац који је сакрио доказе који ослобађају окривљеног кривице, добио казну од три или четири месеца.

Тим одбране каже да је тужилаштво у Хагу 77 пута сакриво доказе који ослобађају кривице првог/некадашњег Председника Републике Српске др Радована Караџића – *Прес РС*, 20. март 2013.

„Косметске жртве“ бр. 18, пише: *БРАМЕРЦ: КАРЛА ЈЕ УНИШТИЛА ДОКАЗЕ – На откриће бивше хашке тужитељке Карле дел Понте да су НАТО и Унмик спречили истрагу о трговини органима на Косову и Метохији и у северној Албанији, садашњи тужилац Серж Брамерц одговара контраоптужбама.*

На интернету има доста података ове врсте.

Или, случај у Тексасу где је тинејџер аутом убио четири особе, а није добио казну затвора, јер га његови богати родитељи нису обавестили о томе да је ауто опасна ствар (*B92*, Новац убио правду, 12. децембар 2013).

¹⁶ *B92* од 9. јануара 2014, на телетексту има вест: Заштитник грађана каже да у Србији није извршена деполитизација државне управе и да су политичке странке постале суверени носиоци управљања у администрацији. У Србији не влада право, већ у државној управи постоји владавина страначке дисциплине...

Судија Д. Бољевић сматра да кривци за крах реформе правосуђа нису одговарали (*Blic*, 5. јануар 2014).

¹⁷ „У систему 'моралне теологије' језуита васпитавана су поколења владајућих група у духу 'двојних стандарда' који су постали кључни принцип западне дипломатије“, вид. Др Ј. Георгијева Пономарјева, „Црни или римски папа“, *Печат*, бр. 301, 44.

Да бесмисао није инцидент ове цивилизације него њена легитимација, сведочи пример о сигурности овог света: вест од 16. јануара 2014 (Планета РТР) да одређени број љубитеља хемије, не као школског предмета, наркофила, држи своје руке на копке/дугмету за нуклеарно оружје/интерконтиненталне ракете.

Фрагменти збиље, скоро у једном дан(х)у, и то из режимских медија, говоре о недуху времена који демантује реалну могућност збиље владавине права. На пример:

1. Некадашњи службеник НСА Е. Сноуден каже да данас деца одрастају у свету без приватности, свету горем од оног описаног код Џорџа Орвела (телетекст *B92* од 25. 12. 2013);
2. Све је више младих алкохоличара у Србији: више од 80 % младих до своје 17. године пробало је алкохол и редовно га користи – *B92*, 21. 11. 2013;
3. Колегијум Врховног касационог суда саопштава да су судови на мети учесталих напада представника законодавне и извршне власт, а непримереним изјавама појединих носилаца јавних функција покушава се утицање на ток и исход судских поступака, недозвољено уплитање политике и урушавање угледа судске власти (РТС, 12. 11. 2013, телетекст);
4. Број сиромашних у САД је 50 милиона или око 15 % укупног становништва, каже Ројтерс и додаје да се укидањем социјалне помоћи црначким породицама и старима без пензије – број сиромашних повећава на 25 % (*B92*, 6. 11. 2013);
5. Из Србије после ослобођења је, од 2000. до 2011. године, изнето 51 милијарда долара од стране српских тајкуна, каже Мајкл Хадсон, експерт из Вашингтона (РТС, 13. 10. 2013);
6. Професор др Бојан Пајтић, аутор једне од најбољих докторских теза, каже да је глас на локалних изборима купован за 5000–8000 динара (*B92*, 13. 10. 2013);
7. Највећи мирољубац то баш и није, чак и кад има симпатије према војним формацијама које практикују канибализам: САД је највећа претња за мир у свету, каже истраживање јавног мњења у 68 држава (*B92*, 2. 1. 2014).

Следећи елемент дефинишуће композиције (владавина права као једна од централних идеја *модерне* правне цивилизације) дозвољава и коментар о модерности. Атрибуција модерности, иако се користи у намери да неког/нешто комплиментира или фаворизује, за оне који мисле значи супротно. Једна интелектуалка из Холивуда (ваљда – Кардешијан) *гостовала* је на билборду код нашег факултета, са

генијалном мишљу: *ове сезоне је породица у моди*. Био сам врло срећан да предајем о феномену који је модеран на најелитнијем месту у свету, месту моралне и духовне савршености, месту рада Ангеле Џоли, али сам био и врло несрећан када сам сазнао да већ идуће сезоне нећу имати тај осећај супериорности. Читалац који познаје аутора ових редова – разуме. Све што вреди није модерно, већ вечито. Сунце није модерно, правда и слобода, љубав, породица такође... Модерно је укус оних без укуса, мисао оних без талента за мисао, оно што је у модерном једино вечито је темељна глупост и ништавило. Модерно је по дефиницији иманентно ефемерно и тренутно преклузивно.

И, коначно, последњи елемент дефинишуће композиције владавине права као једне од централних идеја модерне правне *цивилизације* захтева и коментар о термину/атрибуту цивилизације. Такозвана јавност и дресирани медији, како би рекао Чомски, имају наратив да цивилизација у свом неоспоривом/аксиоматском сјају не само да заслужује, него и наређује/захтева дивљење. Оpozитни став о термину цивилизација демократски обезбеђује критичару статус парије. У нашем разумевању, цивилизација је техничко постигнуће које је, скоро, вредносно неутрално¹⁸ (уз могућност полемике). Ми смо не само симпатизери, него и делатни савезници једне друге речи, садржине, смисла, вредности. Ми смо савезници културе као духовног постигнућа. Владавина права је, можда, у теоријској архитектури сфера културе, а не сфера цивилизације. Дакле, нечији хипотетички суд о нецивилизацијском понашању нас чини, минимално, равнодушним, уз пропратни осећај да опраштамо јер се не зна шта се говори и чини. Оpozитно томе, похвала за културно понашање воздиже.

Не на крају, је наше питање: како се валоризује идеја владавине права у контексту чињенице да, и код нас¹⁹ и у свету тужне емоције доминирају, патологија постаје богатија у облицима и квантификованија. Постављамо питање из сфере правне теодицеје: ако је владавина права усрећитељска идеја, настала да еудајмонизује индивидуалну и социјалну егзистенцију, откуд плина наркоманије, бесмисла и униније?

¹⁸ То што свако модерно физичко лице има мобилни телефон, не чини га мудријим од грчких мислилаца. Узгред, инволуција духа је очигледна поређењем духовних висина ранијих, на пример – грчких, мислилаца у односу на садашње професионалце/интелектуалце у овој сфери. Ниче је говорио истину да је илузија да се данас боље зна истина.

¹⁹ По броју депресивних, наша земља је врло високо рангирана на 4. месту.

Где је лоцирана лаж?²⁰

2. Врло је плодносна тема за анализу владавине права у појединој правној грани. Конкретно, наш предмет интересовања био би утицај, одраз и последице идеје владавине права у Породичном праву. Научна интригантност овако дефинисане теме, а посебно квантум контрадикторности, захтева и посебан чланак (без хиперболе – и посебну монографију). Лимит овог рада налаже да само дамо примере овог чинодејствовања:

- Занимљиво је констатовати са аспекта релације владавине права и правне државе *хармонију* (временски и правно старије) уставне норме да је *свако* овлашћен да одлучује о рођењу детета, и норме Породичног закона (чл. 5, ст. 1) да *жена* одлучује о рађању детета,²¹

- Анализа „детаља“ о некреирању амбијента за примену чл. 70 ПЗС, о томе да се дете васпитава у духу *три Е*: развоју етничког, етичког и емотивног идентитета своје породице и друштва. Како се званични чимбеници у Србији труде да постоји амбијент за смислену примену ове норме показује *детал* да у Србији нема домаћег цртаног филма; да уставна норма о званичном писму и језику се очигледно непоштује и на телевизијама са *националном* фреквенцијом, а да програми телевизија са *националном* фреквенцијом промовишу тачну идеју да се емоције испољавају само на једном језику, а да се светска култура, на пример – филмска, представља само филмовима на једном језику и без насиља у њима. Занимљива је особина демократских медија о монопољу уметности једног језика или модела и особина да бројни демократски медији информишу исто о истом. Демократска различитост као монизам. Монизам лажи. Насупрот томе, монизам истине је вредност.²²

Врло је занимљив и покушај/наум, срећом привремених власти са трајном домаћом подршком, да жене из сигурних кућа имају предност приликом запошљавања. О успеху да се једним потезом учини врло богата повреда основних и вековних правних формула нећемо да говоримо овом приликом. Само узгред: ПЗ Србије има полно неутралну формулацију субјеката насиља у породици (жртве и насил-

²⁰ В92 од 6. јануара 2014, у телетексту каже да су лажи из бројних светских водећих медија о теци једног председника који је бачен, не лавовима, већ псима. Како је евидентно да теза Чомског о дресираним медијима није тачна.

²¹ О апсолутној правној моћи жене да одлучује о рођењу детета и о критици тог лошег решења, писали смо још у прошлом веку. Вид. С. Панов, „Право на родитељство – један хипотетички случај“, *Правни живот* 9/1995.

²² Академик Бећковић, након што се *извинио* султану, ћесару и фиреру, констатује да истинити језик Библије је нетолерантан, неизвињавајући, стамен, нерелативизован...

ника), тако да редукција коју користи функционер је *contra legem* и дискриминаторна, и довољна за осуду. Зар мушкарцу који је жртва насиља не треба помоћи? Да ли се овом генијалношћу великог функционера уводи градација жртава? По ком правном и моралном основу се то чини? Мали циозно? Ако се сетимо честих историјских збиља да се насилник представља као жртва (помињемо као радикално врло немогућу могућност, мада се можемо да сетимо инцидента нациста на граници са Пољском 1939. године у јесен) или ако се сетимо фабуле у филму „Беса“ (Словенкиња, да би помогла Шиптару, жели да лажно оптужи српског официра за силовање, што је и акт насиља), можемо да допустимо радикално врло немогућу могућност да неко лажном оптужбом другог, себе смести у сигурни простор (тачан израз, јер термин сигурна кућа није тачан: кућа је аутономна креација, а не задесна, и кућа је простор врлине и лепоте) и реши проблем незапослености.

II

Идеја владавине права у грађанском, а то значи и у Наследном, и у Породичном праву, своју манифестацију има (и) у начелу савесности и поштења, као корективу начела аутономије воље, с којим, међутим, у пуноћи дијалектике представља и комплементарност и чини нераскидиво јединство. На терену Наследног права, ова борба између снаге индивидуалне воље, с једне стране, која тежи да буде што је могуће мање ограничена, и друштвених обзира и интереса, с друге стране, који имају за циљ да сваку појединачну вољу усмере на општу корист, огледа се превасходно у начелу универзалности наслеђивања и начелу равноправности, које деривира из овог првог и општијег начела. „Начело универзалности (јединствености) значи да су правила законског наслеђивања иста, одн. општа, јединствена, универзална, без обзира на личне особине и квалитете оставиоца или наследника (њихов пол, узраст, националност, имовинско стање, вероисповест, припадност одређеном друштвеном слоју, занимање и сл.), као и без обзира на врсту, порекло и квалитет добара која улазе у састав заоставштине.“²³ Начело равноправности подразумева „да сви грађани под истим условима имају право на једнак наследноправни положај. То се односи и на равноправност полова, равноправност брачне и ванбрачне деце, као и на равноправност домаћих и страних држављана.“²⁴

²³ О. Антић, *Наследно право*, Београд 2008, 32.

²⁴ О. Антић, 39.

Ипак, ови принципи не важе безусловно. У правној књижевности много је писано о начелу специјалности које је у примени у наслеђивању пољопривредног земљишта у многим државама,²⁵ затим у другом законском наследном реду, приликом смањивања наследног дела супружника до једне четвртине,²⁶ у погледу престанка уговора о доживотном издржавању смрћу даваоца,²⁷ односно које налазимо у потреби постојања реципроцитета стране државе са Републиком Србијом као предусловом да би и страни држављани могли да наслеђују непокретности код нас.²⁸ Стога, наш циљ је да у овом делу рада нешто већу пажњу посветимо једном новом и актуелном изузетку од споменутих начела у српском наследном праву, а који се појавио ступањем на снагу Закона о враћању одузете имовине и обештећењу.²⁹ То ћемо учинити анализом једног конкретног и, чини се, карактеристичног случаја који представља изузетак од начела универзалности наслеђивања и начела равноправности, а у којем смо пред Агенцијом за реституцију Републике Србије непосредно учествовали и након тога написали жалбу Министарству финансија и привреде Републике Србије.³⁰

Ср. В. из Београда, ул. Илије Гарашанина бр. 1/7 и Ст. В. из Зрењанина, ул. Кумановска бр. 5/а, поднели су дана 30. јула 2012. године Агенцији за реституцију Републике Србије – Подручној јединици Београд, на прописаном обрасцу, захтев за враћање одузете имовине и обештећење заведен под бројем 46-0005944/2012, са јединственим власничким бројем 005752, у складу са Законом о враћању одузете имовине и обештећењу, која је одузета бившем власнику Р. С. из Београда, на основу Решења о експропријацији Одељења за финансије општине Савски венац 04-бр. 1772/2-64 од 24. марта 1964. године. Подносиоци су уз захтев, као и накнадно, доставили потребне доказе. У конкретној управној ствари предмет захтева за враћање је стамбена зграда површине 102,90 метара квадратних у Београду, стамбена зграда (дворишна) површине 28,24 метара квадратних и

²⁵ Вид. О. Антић, „Наслеђивање пољопривредног земљишта“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-4/1983.

²⁶ Закон о наслеђивању Србије – ЗОН, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IV бр. 358/95 – 101/2003-18, чл. 26–30.

²⁷ ЗОН, чл. 204 *in fine*.

²⁸ Закон о основама својинскоправних односа, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 115/05 – др. закон, чл. 82а.

²⁹ Закон о враћању одузете имовине и обештећењу, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11, често називан и као „Закон о реституцији“.

³⁰ Случај презентујемо уз сагласност и љубазност подносилаца захтева за враћање одузете имовине и обештећење, Ср. В. из Београда и Ст. В. из Зрењанина.

грађевинско земљиште укупне површине од 475 квадратних метара у Београду, ул. Краљице Наталије бр. 72, на кат. парц. бр. 541, уписана у ЗКУЛ бр. 1534, КОБ 5 старог премера, уписана у ЛН бр. 447 КО Савски венац.

На усменој расправи пред Агенцијом за реституцију Републике Србије, одржаној дана 21. марта 2013. године, подносиоци захтева су између осталог изјавили да нису крвни сродници са бившим власником Р. С., већ да су тестаментални наследници иза пок. Д. С. (сина бившег власника Р. С.). Након тога, њихов пуномоћник, иначе један од коаутора овог рада, изјавио је да се не слаже са наводима Републичког јавног правобранилаштва по више основа, од којих је један одређен самим Законом о враћању одузете имовине и обештећењу и то у члановима 39, 41, став 1 и члану 47, став 11. Том приликом истакли смо и да подносиоци захтева као завештајни наследници имају право да захтевају наследничком тужбом да им се имовина допунским оставинским решењем распореди на начин на који је то учињено првобитно донетим оставинским решењем, где су Ср. В. и Ст. В. оглашени као наследници на по $\frac{1}{2}$ заоставштине и где је у оставинском решењу наведено да им припадају и права и обавезе које је претходни власник Д. С. био овлашћен да остварује на основу захтева за евидентирање имовине који је поднео у складу са претходним законом.

Републичко јавно правобранилаштво, као законски заступник Републике Србије, није приступило усменој расправи иако је било уредно позвано, већ се изјаснило поднеском бр. Рес-112/13 од 29. јануара 2013. године, у коме је истакло да се противи захтеву подносилаца за враћање одузете имовине и обештећење, будући да подносиоци захтева нису активно легитимисани за остварење права на враћање имовине, те имајући у виду да подносиоци захтева не спадају у круг законских наследника бившег власника, то ни не могу да остварују право на враћање имовине, односно обештећење у погледу одузете имовине пок. Р. С.

Агенција за реституцију Републике Србије је 1. априла 2013. године донела решење бр. 46-005944/2012 којим одбија захтев подносилаца, Ср. В. из Београда и Ст. В. из Зрењанина, за враћање и обештећење имовине одузете бившем власнику Р. С. из Београда, на основу Решења о експропријацији Одељења за финансије општине Савски венац 04-бр- 1772/2 од 24. марта 1964. године, као неоснован.

У образложењу ове одлуке, између осталог је наведено и следеће: „Према Решењу Првог основног суда у Београду Посл. бр. I-I.O-26185/10 од 13.05.2011. године, о расправљању заоставштине иза пок. Д. С., бившег из Београда, утврђено је да су за наследнике по основу

завештања оглашени Ср. В., из Београда, у делу од $\frac{1}{2}$ утврђене заоставштине и Ст. В. из Зрењанина, у делу од $\frac{1}{2}$ утврђене заоставштине. У образложењу се наводи да је у току поступка утврђено да оставилац није оставио ниједно лице из круга законских наследника предвиђених чланом 9 ЗОН-а, те да је РЈП обавестило суд да признаје пуноважност наведеног завештања...

... Дакле, из напред наведених доказа, неспорно је утврђено да подносиоци захтева, а ценећи активну легитимацију за подношење захтева, сагласно члану 5 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, не улазе у круг законских наследника бившег власника, који имају право на враћање имовине из следећих разлога:

Према члану 5, став 1, тачка 1) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, право на враћање имовине или обештећење има домаће физичко лице које је бивши власник одузете имовине, а у случају његове смрти или проглашења умрлим његови законски наследници, утврђени у складу са прописима који уређују наслеђивање у Републици Србији. Чланом 8 Закона о наслеђивању Републике Србије, који регулише која лица спадају у круг законских наследника, прописано је да оставиоца на основу закона наслеђују: његови потомци, његови усвојеници и њихови потомци, његов брачни друг, његови родитељи, његови усвојиоци, његова браћа и сестре и њихови потомци, његови дедови и бабе и њихови потомци и његови остали преци, да се наслеђује по наследним редовима, тако да наследници ближег наследног реда искључују из наслеђа наследнике даљег наследног реда и да је Република Србија последњи законски наследник...

... Сходно изнетом, у конкретном случају подносиоци захтева Ср. В., из Београда и Ст. В., из Зрењанина, као тестаментални наследници сина ранијег власника, који ни са сином као ни са ранијим власником нису били ни у каквом сродству, не спадају у круг законских наследника бившег власника Р. С., који имају право на враћање одузете имовине и не могу га наследити по праву представљања сагласно члану 10 Закона о наслеђивању, те је нађено да подносиоци захтева, сагласно чл. 5, став 1, тачка 1) Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, немају право на враћање одузете имовине, те је стога одлучено као у диспозитиву овог решења.

Имајући у виду напред наведено чињенично стање, као и императивне прописе којима је одређен круг лица која могу остварити право на враћање одузете имовине, односно обештећење, овај орган је утврдио да Ср. В. и Ст. В. нису законски наследници бившег власника Р. С., будући да не улазе у круг тих лица, те да немају право на враћање одузете имовине и обештећење.

Поступајући орган нашао је да су без утицаја на одлуку у овој управној ствари наводи пуномоћника подносилаца захтева (а то је један од коаутора овог текста, прим. аут.) да се појам законских наследника може тумачити и шире, у смислу основа позивања на наслеђе који је предвиђен законом, како на основу закона (законски наследници), тако и на основу тестаментa (тестаментални наследници), будући да је одредбом члана 5 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу прецизирано која лица имају право на враћање одузете имовине, односно обештећење (бивши власник одузете имовине, а у случају његове смрти или проглашења умрлим његови законски наследници, утврђени у складу са прописима који уређују наслеђивање у Републици Србији), те у конкретном случају нису испуњени законски услови из члана 5 поменутог закона за враћање предметне имовине подносиоцима предметног захтева.

Приликом доношења одлуке о предметном захтеву, поступајући орган је ценио изјашњење Републичког јавног правобранилаштва, као законског заступника власника Републике Србије којим се предлаже да се предметни захтев одбије из разлога што подносиоци захтева нису активно легитимисани за остварење права на враћање имовине, те да не могу остварити право на враћање имовине, односно обештећење у погледу одузете имовине пок. Р. С. и прихватио га као основано.“

Против Решења бр. 46-005944/2012 од 1. априла 2013. године Агенције за реституцију Републике Србије – Подручна јединица Београд, подносиоци су благовремено изјавили жалбу коју је један од коаутора овог рада сачинио, а због непотпуно утврђеног чињеничног стања и погрешне примене материјалног права. Образложење жалбе коју смо том приликом сачинили, преносимо у интегралном облику:

„Решењем Агенције за реституцију Републике Србије – Подручна јединица Београд бр. 46-005944/2012 од 01.04.2013. године, захтев подносилаца за враћање одузете имовине и обештећење, заведен под бројем 46-0005944/2012, са јединственим власничким бројем 005752, одбијен је као неоснован.

У образложењу поменутог решења, на страни 4, наведено је између осталог и следеће: „Поступајући орган нашао је да су без утицаја на одлуку у овој управној ствари наводи пуномоћника подносилаца захтева да се појам законских наследника може тумачити и шире, у смислу основа позивања на наслеђе који је предвиђен законом, како на основу закона (законски наследници) тако и на основу тестаментa (тестаментални наследници), будући да је одредбом члана 5 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу прецизирано која лица имају право на враћање одузете имовине, односно обештећење (бивши

власник одузете имовине, а у случају његове смрти или проглашења умрлим његови законски наследници, утврђени у складу са прописима који уређују наслеђивање у Републици Србији), те у конкретном случају нису испуњени законски услови из члана 5 поменутог закона за враћање предметне имовине подносиоцима предметног захтева.“

Како из наведеног проистиче да поступајући орган није приликом одлучивања узео у обзир и друге наводе које је пуномоћник подносилаца изнео на усменој расправи (а што је константовано и у делу образложења овог решења на страни 2),³¹ то је непотпуно утврђено чињенично стање, односно неузимање у обзир и других навода и аргумената пуномоћника подносилаца захтева, проузроковало и погрешну примену материјалног права.

Тако је поступајући орган у делу образложења на страни 3 навео да „из напред изведених доказа неспорно је утврђено да подносиоци захтева, а ценећи активну легитимацију за подношење захтева, сагласно члану 5 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, не улазе у круг законских наследника бившег власника, који имају право на враћање имовине...“ Овакав закључак поступајућег органа није заснован на закону, јер је у члану 39 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу наведено да „странка у поступку је лице по чијем је захтеву покренут поступак или које има правни интерес, обвезник, као и републички јавни правобранилац“, док је у члану 41, став 1 истог закона наведено да „захтев за враћање имовине, у складу са овим законом, подносе сви бивши власници одузете имовине, односно њихови законски наследници и правни следбеници“. Како су подносиоци захтева, Ср. В. и Ст. В., завештајни (тестаментални) наследници пок. Д. С., они су и његови правни следбеници (појам правног следбеника је несумњиво шири од појма законског наследника), што значи да су по члану 41, став 1 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу имали право да поднесу захтев за враћање одузете имовине и обештећење, а што недвосмислено наводи на даљи закључак, да су у складу са чланом 39 поменутог закона подносиоци захтева уједно и странка у поступку и то по самом закону. Стога, нетачна је тврдња поступајућег органа по којој активну легитимацију странака у поступку изједначава искључиво са њиховим правним положајем законских наследника. Да таква аргументација није исправна сведочи и чињеница да захтев подносилаца није одбачен, што би морало да се догоди да подносиоци захтева нису активно легитимисана лица, већ је захтев одбијен, пошто се поступајући орган

³¹ Реч је о несагласности изреке решења Агенције за реституцију Републике Србије са чл. 39, чл. 41, ст. 1 и чл. 47, ст. 11 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу.

упустио у меритум ове управне ствари. Самим упуштањем у меритум и одбијањем уместо одбацивања захтева подносилаца, поступајући орган је подносиоцима признао активну легитимацију у овом поступку.

Како из наведеног јасно произлази да подносиоци Ср. В. и Ст. В. и као завештајни наследници пок. Д. С. имају активну легитимацију у поступку за враћање одузете имовине и обештећење, то је схватање поступајућег органа да они *a priori* немају право на враћање одузете имовине и обештећење самом чињеницом што нису законски наследници бившег власника, пок. Д. С., правно неодрживо. Ни у српском правном поретку, нити у правним порецима других демократских држава, не постоји пример да је једном лицу гарантовано право да поднесе захтев којим тражи признање, остваривање или заштиту једног права, да му је гарантовано право да буде странка у поступку поводом признања, остваривања или заштите тог права (у овом случају права на враћање одузете имовине и обештећење), тј. да је активно легитимисано лице у поступку, а да унапред „зна“ да свакако не може да рачуна на признање, остваривање или заштиту права у за то предвиђеном поступку, и то независно од испуњености законских услова на којима свој захтев темељи (*sic!*). Томе у прилог не иде само формулација члана 2 Закона о наслеђивању Србије (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IV бр. 358/95 – 101/2003-18) по коме „се може наследити на основу закона и на основу завештања (тестамент)“, већ и одредба члана 47, став 11 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, у којој се каже: „Подносиоци захтева за остваривање права по одредбама овог закона који по одредбама овог члана нису одређени за кориснике,³² могу своја права остварити у парничном поступку – подношењем тужбе против лица која су одређена за кориснике, односно законске наследнике“. Из наведеног је јасно, да се супротно у образложењу побијаног решења изнетој тврдњи поступајућег органа, појам законског наследника из члана 5, став 1, тачка 1 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу има тумачити екстензивно, а не рестриктивно, односно да су појмом законског наследника, као појмом под којим је законодавац подразумевао основе позивања на наслеђе и наследнике одређене Законом о наслеђивању, обухваћени и завештајни, а не само законски на-

³² У ставу 5 истог члана, наводи се: „Решењем из става 1 овог члана утврђује се корисник, односно корисници и то: 1) бивши власник – ако је у животу; 2) законски наследници бившег власника – на основу правноснажног решења о наслеђивању бившег власника, ако такво решење постоји, а ако таквог решења нема, решењем ће се одредити корисници само у случају кад је из достављене документације могуће неспорно утврдити све законске наследнике.“

следници. Закон о наслеђивању не прави разлику између законских и завештајних наследника ни у погледу примене других института наследног права, нпр. у погледу недостојности за наслеђивање. Додатни аргумент овој тврдњи представља чињеница да су чланом 5, став 2 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу системом енумерације (дакле системом који не допушта проширење круга лица путем аналогije) изричито наведене групе лица које немају право на враћање одузете имовине или обештећење. Како међу овим лицима нема завештајних (тестаменталних) наследника бившег власника, то се према општим правилима тумачења закона, *a contrario* мора извести закључак да завештајним (тестаменталним) наследницима ово право припада.

Како из свега наведеног произлази да је побијано решење засновано на непотпуно утврђеном чињеничном стању и на погрешној примени материјалног права, будући да одлучне чињенице које је истакао и пуномоћник подносилаца на усменој расправи, одржаној дана 21. марта 2013. године уопште нису узете у обзир, а што је даље довело до доношења ожалбеног решења које је у супротности са материјалним правом, предлагемо да другостепени орган у складу са чланом 232 Закона о општем управном поступку (*Службени лист СРЈ*, бр. 33/97 и 31/01 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 30/10), својим решењем ПОНИШТИ ожалбено првостепено решење, те да сам реши управну ствар, или да својим решењем ПОНИШТИ првостепено решење и врати предмет првостепеном органу на поновни поступак.“

Поступајући по жалби као другостепени орган, Министарство финансија и привреде Републике Србије је 26. јула 2013. године донело решење бр. 46-00-350/2013-13, којим је одбило као неосновану жалбу Ср. В. из Београда и Ст. В. из Зрењанина, коју су они изјавили против решења Агенције за реституцију Републике Србије, Подручна јединица Београд, бр. 46-005944/2012 од 1. априла 2013. године. У образложењу решења Министарства финансија и привреде РС, између осталог, наведено је и следеће:

„Наводи жалиоца³³ да имају право на повраћај предметне имовине као тестаментални наследници сина бившег власника, јер су законски и тестаментални наследници изједначени у праву као и да им је ово право, као правним следбеницима сина бившег власника, признато чланом 41 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, неосновани су из разлога што је из изведених доказа утврђено да је

³³ Аутор отправка решења вероватно је превидом употребио појам „жалиоца“, уместо појма „жалилаца“, јер су жалбу уложила два лица, а не једно лице.

имовина која је предмет захтева одузета бившем власнику Р. С., бив. из Београда решењем Одељења за финансије СО Савски венац 04-бр-1772/2-64 од 24.03.1964. године, да је након његове смрти, за његовог јединог законског наследника, оглашен син Д. С., након чије смрти су оставинским решењем Првог основног суда у Београду О бр. 26185/10 од 13.05.2011. године за наследнике на основу завештања оглашени жалиоци, то исти, као тестаментални наследници сина бившег власника, не спадају у круг законских наследника бившег власника, нити га могу наследити по праву представљања у смислу чл. 8 и чл. 10 Закона о наслеђивању (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IY бр. 358/95 – 101/2003-18). Такође, то право не могу остварити ни у смислу члана 41 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, из разлога што се том законском одредбом под појмом 'правни следбеник' подразумева правни следбеник правног лица, као бившег власника, а не правни следбеник физичког лица, као бившег власника.

Стицање права својине путем реституције успостављено је искључиво Законом о враћању одузете имовине и обештећењу, и важи од дана ступања на снагу тог закона, а имовина која је предмет реституције није новопронађена имовина бившег власника нити је имовина која је била у својини бившег власника у моменту делације,³⁴ да би могла да прати судбину заоставштине која је расправљена у оставинском поступку иза бившег власника. Закон о враћању одузете имовине и обештећењу изричито предвиђа да право на реституцију има искључиво бивши власник, а у случају његове смрти његови законски наследници, а Закон о наслеђивању изричито наводи која лица спадају у круг законских наследника.

Имајући у виду наведене законске одредбе, својство корисника права на враћање одузете имовине изричито се признаје бившем власнику, односно законском наследнику бившег власника, те жалиоци, као тестаментални наследници сина бившег власника, немају право на враћање одузете имовине, односно обештећење.“

³⁴ Цео овај исказ, „није новопронађена имовина бившег власника нити је имовина која је била у својини бившег власника у моменту делације“, је по нашем мишљењу погрешно формулисан. Овде није реч о искључивости, већ о кумулацији, јер да није реч о имовини или њеном делу који је припадао власнику у моменту смрти, наследничка тужба не би могла ни да се подигне. Стога, требало је написати: „није новопронађена имовина бившег власника која је била у својини бившег власника у моменту делације, а за коју се у време вођења оставинског поступка није знало, или нису постојали докази да је оставилац био њен власник“.

Можемо да резимирамо да су се у овом предмету, о коме се тренутно води управни спор пред Управним судом у Београду, као спорна појавила следећа питања:

1. *Питање појма законских наследника.* Очигледно је да су и Републичко јавно правобранилаштво и Агенција за реституцију Републике Србије и Министарство финансија и привреде Републике Србије, овај појам схватили рестриктивно, односно задржавајући се само на језичком тумачењу норме. Без намере да понављамо аргументацију изнесену у жалби и претходном делу текста, додајемо да овакво тумачење не само да представља одступање од начела универзалности и начела равноправности, већ је по нашем мишљењу и неуставно, јер је у супротности са чланом 21, став 3 Устава Србије, којим је „забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу“.

Међутим, Уставни суд Србије је на седници Већа одржаној 18. априла 2013. донео решење бр. IУз-429/201, којим је одбацио све иницијативе за оцену уставности појединих чланова Закона о враћању одузете имовине и обештећењу са Уставом (осим у ставу 4 изреке решења, где се обуставља поступак за оцену уставности и сагласности са потврђеним међународним уговорима одредбе члана 5, став 3, тачка 3) Закона из тачке 1). Између осталих, ставом 3 изреке решења, „одбацује се захтев за оцењивање сагласности одредбе члана 5, став 1, тачка 1) Закона из тачке 1 са Законом о наслеђивању (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IУ бр. 358/95 – 101/2003-18) и Законом о ванпарничном поступку (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 25/82, 48/88, 46/95, 18/05 и 65/12)“. У образложењу ове одлуке, Уставни суд Србије је навео следеће разлоге:

„С обзиром на то да се одредбе чл. 1 и 2, члана 5, став 1, чл. 6, 30 и 31 Закона оспоравају из разлога што су, према мишљењу подносилаца иницијатива, непотпуне или што одређена питања нису уређена на начин како то сматрају подносиоци иницијатива, као што су наводи да је, уместо датума 9. март 1945. године, од кога се признаје право на враћање односно обештећење, требало узети неки ранији датум, да списак прописа по којима је имовина одузима из члана 2 Закона није потпун, да су из члана 5, став 1 Закона, који утврђује круг лица која имају право на враћање имовине и обештећење, изостављени фондови, фондације и легати, односно њихови правни следбеници, као и тестаментални наследници, те се предлаже брисање речи 'законски' у одредби члана 5, став 1, тачка 1), да члан 6 Закона не треба да се односи на имовину која је конфискована, да одредбама чл. 30 и 31 Закона нису прописани сви елементи на основу којих ће се обрачун обештећења вршити, Уставни суд, према одредби

члана 167, став 1, тачка 1 Устава, није надлежан за поступање по захтевима за оцену уставности оспорених одредаба Закона из разлога што одређена питања нису уређена, односно нису уређена на начин како то предлажу подносиоци иницијатива, па је одбацио поднете иницијативе у наведеном делу. Уставни суд, такође, није надлежан, према одредбама члана 167 Устава, да одлучује о сагласности одредбе члана 5, став 1, тачка 1) оспореног Закона са Законом о наслеђивању (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IY бр. 358/95 – 101/2003-18) и Законом о ванпарничном поступку (*Службени гласник Р. Србије*, бр. 25/82, 48/88, 46/95, 18/05 и 65/12). Из наведених разлога, Уставни суд је, на основу одредбе члана 36, став 1, тачка 1) Закона о Уставном суду, одлучио као у тач. 2 и 3 изреке.“

2. *Питање активне легитимације.* У решењу Агенције за реституцију РС, а на основу прихваћеног гледишта Републичког јавног правобранилаштва, поткрала се елементарна грешка да подносиоци захтева за враћање и обештећење одузете имовине нису активно легитимисани. Да је то случај, њихов захтев је морао да буде одбачен, без упуштања у меритум, а не одбијен. Овако, долази се до парадоксалног закључка, да завештајни наследници, иако по овом схватању нису активно легитимисана лица, могу да поднесу захтев и да учествују у поступку, али унапред „се зна“ да ни на каква права по провођењу тог поступка не могу да рачунају, што је преседан у модерним правним системима. Ни аргументација Министарства финансија и привреде РС, по нашем мишљењу, није дала задовољавајући одговор на ово питање. Она се засновала само на анализи чл. 41, ст. 1 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, иако је већ на основу чл. 39 овог закона јасно да су подносиоци захтева (касније жалиоци), као завештајни наследници, односно као лица која по самом овом члану имају правни интерес, имали и својство странке у поступку. Па и када бисмо ово оставили по страни, схватање другостепеног органа „да се том законском одредбом под појмом 'правни следбеник' подразумева правни следбеник правног лица, као бившег власника, а не правни следбеник физичког лица, као бившег власника“, се чини неприхватљивим. Ово произвољно тумачење нема свој ослонац ни у самом члану 41 Закона о враћању одузете имовине и обештећењу, ни у члану 3 овог закона којим је дефинисано значење појединих израза и појмова који се у закону користе, а у коме се нигде не дефинише појам „правног следбеника“. Појам „следбеник“ или сукцесор, може и мора да се тумачи искључиво у смислу лица које ступа у сва права свог правног претходника (универзална сукцесија), или у смислу лица које ступа у тачно одређено право свог правног претходника (сингуларна сукцесија). Разлику у универзалној

и сингуларној сукцесији између физичких и правних лица у овом смислу, која су равноправни правни субјекти, наука грађанског права до сада још није правила.

3. *Правна природа права на враћање одузете имовине и обештећење.* У свом решењу по жалби бр. 46-00-350/2013-13, Министарство финансија и привреде РС наводи да је „стицање права својине путем реституције успостављено искључиво Законом о враћању одузете имовине и обештећењу и да важи од дана ступања на снагу тог закона, а да имовина која је предмет реституције није новопронађена имовина бившег власника нити је имовина која је била у својини бившег власника у моменту делације, да би могла да прати судбину заоставштине која је расправљена у оставинском поступку иза бившег власника“. Иако ово сложено питање захтева разматрање у посебном раду, пре свега кроз анализу правичности решења по коме би ово право било схваћено као чисто имовинско право које се стиче ступањем на снагу закона којим се регулише реституција, те расправљања да ли је на тај начин уопште могуће отклонити све негативне последице које реституција има за циљ да елиминише, остаје још једна начелна примедба. Другостепени орган је сметнуо са ума чињеницу да је могуће наследити и „право на право“. И као што у наследном праву постоји „наследноправна трансмисија“, тако смо видели и да су оставинским решењем О бр. 26185/10 од 13. маја 2011. године, Ср. В. и Ст. В. оглашени за наследнике на по ½ заоставштине, односно да им припадају и права и обавезе које је претходни власник Д. С. био овлашћен да остварује на основу захтева за евидентирање имовине који је поднео у складу са претходним законом.

Анализујући овај случај, чији се коначни исход још увек чека, није нам била намера да на било који начин (осим разуме се, у сфери правне аргументације) утичемо на рад управних и судских органа Републике Србије, али се чини, да је тренутно стање правно неодрживо. Време пред нама ће показати да ли ће евентуалне измене наступити у промени праксе Агенције за реституцију РС, или што је извесније, а за правну сигурност и владавину права целисходније, одговарајућим изменама законодавства у Републици Србији.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце и новински написи

1. Антић, Оливер, „Наслеђивање пољопривредног земљишта“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-4/1983;
2. Антић, Оливер, *Наследно право*, Београд 2008;
3. Баста, Данило, *Младим православима, савети и поруке, филозофскоправне кристализације*, Београд 2013;
4. *B92*, Новац убио правду, 12. децембар 2013;
5. *Blic*, 5. јануар 2014;
6. Васовић Мекина, Светлана, „Ругање Савету Европе“, *Печат*, бр. 302;
7. Јован Лествичник, *Лествица*, Манастир Хиландар 2003;
8. *Косметске жртве*, бр. 18;
9. Панов, Слободан И., „Гендерско васпитање/родна сензитивност: редифиниција демократије и ет(н)ички идентитет“, *Српска политичка мисао* 1/2013;
10. Панов, Слободан И., „Иллузија гуманизма, *Сборник материјалов V (XII) Међународној научној конференцији „Правово образовање - Грађанско общество - Справедливо государство“*, Кемерово, 28–29 априла 2011 года;
11. Панов, Слободан И., *Породично право*, четврто издање, Београд 2013;
12. Панов, Слободан, „Право на родителство – један хипотетички случај“, *Правни живот* 9/1995;
13. Панов, Слободан, „Социолошка димензија Породичног права“, *Социолошки преглед* 3-4/2012;
14. *Печат*, бр. 302;
15. Пономарјова, Јелена Георгијевна, „Црни или римски папа“, *Печат*, бр. 301;
16. *Правда*, 16. јануар 2014;
17. *Прес РС*, 20. март 2013;
18. Симић, Жељко, *Преображају тоталитарне свести – пролегомена за социологију сазнања*, Београд 2006;
19. Симић, Жељко, *Филозофија модерне психе*, Београд 2007;
20. Старац Тадеј Витовнички, *Мир и радост у духу светом – поуке, беседе, разговори*, Београд 2011;
21. Троицки, Сергије Викторович, *Црквено право*, Београд 2011;

Правни прописи

1. Закон о наслеђивању Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95, Одлука УС РС IV бр. 358/95 – 101/2003-18;
2. Закон о основама својинскоправних односа, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени гласник Р. Србије*, бр. 115/05 – др. закон;
3. Закон о враћању одузете имовине и обештећењу, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11.

Full Professor Slobodan I. Panov, LL.D.

Assistant Miloš Stanković, LL.M.

Faculty of Law, University of Belgrade

THE RULE OF LAW IN INHERITANCE AND FAMILY LAW

Summary

The work has two authors and two parts: analysis of the rule of law in family law and in inheritance law. It compares the rule of law to legal state. The idea of the rule of law is atemporal, universal; in ideal variant of eschatological determination it is loyalty to timeless ideas of (legal) virtues. Concept of the rule of law is commitment to the current legality and more or less, the obvious resistance to the legitimate.

In the initial section, the rule of law is discussed as one of the central ideas of modern legal civilization. Each element of the defining composition allows or imposes some concretizations and relativizations. Dominance as an attribute of the rule of law creates a contradiction and counterpoint. Preliminary substrate in rule of law authorizes the interpretation of the rule of law as harmonized by two elements: theoretical and practical, imaginary/thoughtful and achieved/operational. In particular, numerous "muddy facts of times" which might seem subversive to the reality of achieving the idea of the rule of law are recorded. Modernity is understood as opposition of values, and civilization is understood as less worthy of culture. In the end, examples of ordination of rule of law in family law are given.

The next section of the paper explores the idea of the rule of law in civil law, and that means also in inheritance law and in family law and its manifestation in the principle of good faith. In the field of inheritance law, this battle between the individual will on one hand, which tends to be as limited as possible, and social considerations and interests on the other hand, which have the aim to focus every individual will on general benefits, reflects primarily in universality principle of the inheritance and in the principle of equality.

Furthermore the attention is paid to the new and current exception of mentioned principles in Serbian inheritance law, which appeared in the enactment of Law on Property Restitution and Compensation, often referred to as „Restitution Law". One specific and distinctive case is analyzed which represents an exception to the universality principle of inheritance and of the principle of equality, in which we participated on behalf of the Agency for Restitution of the Republic of Serbia and we afterwards wrote

a complaint to the Ministry of Finance and Economy of the Republic of Serbia.

The essence of the dispute is that Public attorney's office, as a legal representative of the Republic of Serbia does not consider the applicants as legal heirs to the former owner, so they cannot exercise their right to restitution or indemnity in terms of confiscated property. Acting body found that the quotes of the authorized representative of the applicant that the term of legal heirs can be interpreted more broadly, in terms of invoking the legacy which is stipulated by law, both under the law (legal heirs), and based on the legacy, have no impact on decision in this administrative matter. According to the article 41, paragraph 1, of the same Law, right of action is defined in that way that the "request for the return of the property, in accordance with this Act, is submitted by all former owners of confiscated property, or their legal heirs and successors."

Reasoning of the acting body that they *a priori* are not entitled to restitution and indemnification based on the fact that they are not legal heirs of the former owners is legally unsustainable. Neither in the Serbian legal system nor in the legal systems of other democratic countries can we find the example that one person is guaranteed the right to file a motion seeking exercise or protection of any right and to "know" in advance that they cannot count on recognition, exercise or protection of that right, regardless of the fulfillment of the legal requirements on which the request is based.

Inheritance Act also makes no difference between legal and testamentary heirs in terms of the application of other institutes of inheritance law, for example in terms of incapacity to inherit. Additional argument to this claim is the fact that under article 5, paragraph 2 of the Law on Property Restitution and Compensation, system of enumeration explicitly mentions groups of people who are not entitled to restitution of confiscated property and compensation. As among these persons are not testamentary heirs of former owners, according to the general rules of interpretation of the law, *a contrario* it must be concluded that this right belongs to testamentary heirs.

Ministry of Finance and Economy of Republic of Serbia has issued a decision rejecting the complaint as without merit. We can summarize that in this case, which is currently being decided by Administrative Court in Belgrade, dispute arose over following questions: *question of right of action, question of the legal nature of the restitution and compensation and question of the notion of legal heirs*. It is obvious that the Public Attorney's Office and Agency for Restitution of Republic of Serbia and Ministry of Finance and Economy of Republic of Serbia understood this term restrictively, resting only on the linguistic interpretation of the stan-

dard. This interpretation is representing not only deviation from the principle of universality and principle of equity but is also in our opinion unconstitutional, because it is inconsistent with the article 21, paragraph 3 of the Constitution of Serbia, which ’’prohibits any discrimination, direct or indirect, on any grounds’’. The Constitutional Court in its decision said it had no jurisdiction, under the provisions of article 167 of the Constitution to decide on the compliance of the provision of article 5, paragraph 1, subparagraph 1 with the Inheritance Act and Act on Extra-judicial Proceedings.

Analyzing this case, which final outcome is still to be seen, our intention was not in any way (except, of course, in the sphere of legal arguments) to affect the operation of administrative and judicial authorities of Republic of Serbia, but it seems that current situation is unsustainable in law. Time to come will show whether any changes will occur in modifying the practice of the Agency for Restitution of Republic of Serbia, or what is more likely (and for legal certainty and the rule of law more appropriate), introducing appropriate amendments to legislation in the Republic of Serbia.

Key words: *Rule of law; Legal state; Family law; Inheritance law; Law on Restitution.*